

MINISTERSTWO ŚRODOWISKA

**PROGRAM RZĄDOWY DLA TERENÓW
POPZEMYSŁOWYCH**

Przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 27 kwietnia 2004 r.

Warszawa, 27 kwietnia 2004 r.

SPIS TREŚCI

1. PRZEDMIOT, CELE I UZASADNIENIE PROGRAMU	3
1.1. PRZEDMIOT PROGRAMU.....	3
1.2. CELE PROGRAMU	4
1.3. UZASADNIENIE PROGRAMU.....	4
2. STRUKTURA ZARZĄDZANIA PROGRAMEM.....	7
3. OPIS ZADAŃ PROGRAMU	8
3.1. OBSZAR I – Realizacja pilotażowych projektów rewitalizacyjnych.	8
3.2. OBSZAR II - Opracowanie systemu zarządzania terenami przemysłowymi...	10
3.3. OBSZAR III - Prace badawczo-rozwojowe i naukowe oraz popularyzacja.	12
4. HARMONOGRAM ZADAŃ PROGRAMU	13
5. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU	19
5.1. PRZEWIDYWANE NAKŁADY NA REALIZACJĘ ZADAŃ PROGRAMU	19
5.2. ANALIZA MOŻLIWOŚCI POZYSKANIA ŚRODKÓW FINANSOWYCH NA REALIZACJĘ ZADAŃ PROGRAMU	19

1. PRZEDMIOT, CELE I UZASADNIENIE PROGRAMU

1.1. PRZEDMIOT PROGRAMU

Program Rządowy dla terenów poprzemysłowych oparty jest na założeniach przyjętych przez Radę Ministrów RP w dniu 8 kwietnia 2003 roku. Z uwagi na trudną sytuację finansów publicznych, zakres prac i koszty planowane na ich realizację zostały zweryfikowane i ograniczone w stosunku do zapisanych i przyjętych w założeniach.

Przedmiotem Programu Rządowego dla terenów poprzemysłowych jest stworzenie warunków i wykreowanie mechanizmów sprzyjających zagospodarowaniu terenów poprzemysłowych zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju. Realizacja zadań Programu stanowi jeden z elementów Polityki Ekologicznej Państwa, która w horyzoncie średniookresowym do 2010 r. zakłada maksymalne zagospodarowanie nieużytków poprzemysłowych i zamkniętych już składowisk odpadów przemysłowych i komunalnych oraz realizację programu pełnej inwentaryzacji, rozpoznania i rekultywacji tzw. starych składowisk.

Na użytek tego dokumentu przyjmuje się następujące definicje:

Tereny poprzemysłowe definiuje się jako zdegradowane, nie użytkowane lub nie w pełni wykorzystane tereny przeznaczone pierwotnie pod działalność gospodarczą, która została zakończona.

Teren definiuje się jako nieruchomość, zespół lub część nieruchomości, na którą składają się powierzchnia ziemi oraz naturalne i sztuczne pokrycie powierzchni ziemi, w tym roślinność, przyroda nieożywiona, obiekty budowlane, infrastruktura techniczna.

Teren zdegradowany to teren zanieczyszczony lub teren, którego naturalne ukształtowanie zostało zmienione w sposób niekorzystny.

Teren zanieczyszczony jest to teren, na którym występują przekroczenia dopuszczalnych wartości stężeń substancji chemicznych określonych w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 9 września 2002 roku w sprawie standardów jakości gleby oraz standardów jakości ziemi (Dz. U. Nr 165 poz. 1359).

Obiekt pilotażowy – to teren poprzemysłowy, bądź wydzielona część tego terenu, wraz z pokryciem powierzchni ziemi, wyznaczony w celu przeprowadzenia na nim prac rewitalizacyjnych objętych zakresem działań Programu.

Rekultywacja obejmuje zespół działań zmierzających do przywrócenia naturalnego ukształtowania terenu i/lub osiągnięcia przez glebę lub ziemię zawartości substancji zgodnych z wymaganymi standardami w celu nadania lub przywrócenia terenom zdegradowanym wartości użytkowych lub przyrodniczych.

Tereny, na których obowiązek rekultywacji wynika z zapisu zawartego w koncesji geologicznej bądź w planie ruchu likwidowanego zakładu górniczego zatwierdzonego przez właściwy organ nadzoru górniczego, wydanej na wydobycie kopaliny, na podstawie ustawy z dnia 4 lutego 1994 roku – Prawo geologiczne i górnicze (Dz. U. Nr 27, poz. 96, z późn. zm.), powinny być rekultywowane zgodnie z zapisami tej koncesji, przy uwzględnieniu decyzji wydawanej przez właściwy organ ochrony środowiska.

Rewitalizacja obejmuje proces rekultywacji i proces ponownego zagospodarowania terenu (w tym oczyszczenie, przebudowę i modernizację istniejącego pokrycia terenu), które przywrócą stan umożliwiający pełnienie przez ten teren funkcji użytkowych.

1.2. CELE PROGRAMU

Cel strategiczny

Stworzenie warunków i mechanizmów dla zagospodarowania terenów poprzemysłowych zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju.

Cele bezpośrednie

- Opracowanie systemu zarządzania terenami zdegradowanymi służącego rewitalizacji i przywróceniu do obrotu gospodarczego terenów zdegradowanych działalnością przemysłową oraz ograniczeniu procesu zajmowania niezdegradowanych terenów pod inwestycje przemysłowe;
- Rozwój sektora przedsiębiorstw zajmujących się rekultywacją terenów zdegradowanych i związane z tym powstanie nowego segmentu rynku pracy.

1.3. UZASADNIENIE PROGRAMU

Obowiązki wynikające z obowiązujących dokumentów programowych

Potrzeba podjęcia działań w zakresie identyfikacji, inwentaryzacji i stopniowej rekultywacji terenów poprzemysłowych wynika z obowiązków zapisanych w:

- II Polityce ekologicznej państwa przyjętej przez Radę Ministrów w dniu 13 czerwca 2000 roku,
- Polityce Ekologicznej Państwa na lata 2003-2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007-2010, przyjętej uchwałą Sejmu RP w dniu 8 maja 2003r (M. P. Nr 33, poz. 433),
- Programie Wykonawczym do II Polityki ekologicznej państwa na lata 2002-2010, przyjętym przez Radę Ministrów 10 grudnia 2002 roku,
- Krajowym planie gospodarki odpadami (M. P. z 2003 r. Nr 11, poz. 159).¹

¹ Krajowy Plan Gospodarki Odpadami zakłada „Opracowanie list terenów zdegradowanych przeznaczonych do rekultywacji”, przewidziane do realizacji w latach 2003-2006.

Ponadto realizacja zadań Programu będzie służyła wypełnieniu przez Polskę, jako państwo członkowskie Unii Europejskiej, zobowiązań w zakresie ochrony gleb. W przyjętym przez Komisję Europejską w 2001 r. „*VI Ramowym Programie Działań w zakresie środowiska*” jako jeden z celów strategicznych określono ochronę gleby przed zanieczyszczeniem i erozją. W 2002 r. Komisja Europejska przygotowała projekt dokumentu „*W kierunku Tematycznej Strategii Ochrony Gleb*” (COM (2002) 179 final, Brussels, 16.4.2002 – „*Towards Thematic Strategy for Soil Protection*”) dla Rady i Parlamentu Europejskiego. W dokumencie tym wskazano na jedną z przyczyn zanieczyszczeń gleb, którą jest działalność przemysłu i górnictwa oraz składowanie odpadów, zarówno w okresie aktywności operacyjnej przemysłu jak i po jej zakończeniu oraz konieczności przeciwdziałania temu zjawisku.

Obowiązki wynikające z obowiązujących aktów prawnych

Realizacja zadań Programu będzie stanowiła wsparcie dla starostów w wypełnianiu obowiązku jaki nakładają na nich przepisy z dnia 27 kwietnia 2001 roku – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. Nr 62, poz. 627, z późn. zm.) w zakresie ochrony powierzchni ziemi.

Obecnie pojęcie rekultywacji, jako naprawy stanu chemicznego gleby i ukształtowania powierzchni ziemi oraz procedury jej dokonania, uregulowano zasadniczo w dwóch aktach prawnych, ustawie – Prawo ochrony środowiska oraz w ustawie z dnia 3 lutego 1995 roku o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz. U. Nr 16, poz. 78, z późn. zm.). Brak jest jednak w prawodawstwie polskim przepisów odnoszących się do terenów poprzemysłowych, bowiem obowiązujące normy prawne odnoszą się wyłącznie do zanieczyszczenia gleb i gruntów, pomijając stare składowiska odpadów przemysłowych i komunalnych oraz problemy zdewastowanej infrastruktury technicznej i budynków poprzemysłowych.

Przyjmuje się, że przepisy ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych, dotyczące ich rekultywacji, wyłączają w uregulowanych w nich kwestiach zastosowanie do gruntów rolnych i leśnych przepisów Prawa ochrony środowiska dotyczących rekultywacji gleby lub ziemi. Natomiast w zakresie norm jakości gleby i ziemi, oceny jakości oraz rejestru zawierającego informacje o terenach, na których stwierdzono przekroczenie obowiązujących norm, do gruntów rolnych i leśnych znajdują zastosowanie przepisy ustawy Prawo ochrony środowiska. Należy także podkreślić, że grunty rolne i leśne objęte są zakresem obowiązku starosty prowadzenia badań jakości gleby i ziemi, o którym mowa w art. 109 ust. 2 ustawy Prawo ochrony środowiska. Ponieważ większość terenów poprzemysłowych znajduje się na terenach zurbanizowanych (miejskich) przepisy dotyczące ochrony gruntów rolnych i leśnych mają zastosowanie do terenów poprzemysłowych w wyjątkowych przypadkach.

Aktualny stan prawa i zakres wprowadzanych oraz przewidywanych zmian odnoszących się do ochrony powierzchni ziemi, wskazuje na potrzebę dokonania kompleksowej rewizji systemu ochrony powierzchni ziemi w Polsce. Ochrona powierzchni ziemi w kraju ma wieloletnią tradycję związaną głównie z ochroną gleb rolnych i leśnych. Problematyka ta postrzegana była głównie w aspekcie przestrzennym, prawnym i fiskalnym (geodezja, prawo własności, podstawa opodatkowania) bądź w aspekcie intensyfikacji produkcji rolnej i leśnej. Współczesne traktowanie powierzchni ziemi jako nieodnawialnego zasobu, którego ochrona

należy do obowiązków Państwa wymaga dokonania uzupełnień i wprowadzenia nowych rozwiązań w tej dziedzinie. Zadania realizowane w ramach Programu zostaną skoordynowane z pracami prowadzonymi w Ministerstwie Infrastruktury nad założeniami do projektu ustawy o rewitalizacji obszarów miejskich.

Podkreślić należy fakt, że władającym dla dużej części terenów przemysłowych w Polsce jest Skarb Państwa, a szkody dla środowiska zostały wyrządzone w okresie, gdy władały tym terenem przedsiębiorstwa państwowe. W tej sytuacji zgodnie z ustawą Prawo ochrony środowiska na Skarbie Państwa spoczywa obowiązek przeprowadzenia rekultywacji. Podczas realizacji zadań Programu zostaną uwzględnione różnice w działaniach na terenach Skarbu Państwa i terenach gminnych.

Skala problemu

Trudno jest dokładnie podać powierzchnię jaką w skali kraju stanowią tereny przemysłowe. Podstawową trudnością w oszacowaniu powierzchni czy też liczby obiektów stanowi brak ustawowych definicji pojęć, takich jak np. „tereny przemysłowe”, „tereny zdegradowane”.

Badania prowadzone w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska, których wyniki opracowywane są przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska (GIOŚ), prowadzone są tylko na glebach gruntów ornych (użytkowanych rolniczo). Natomiast publikowane przez Główny Urząd Statystyczny (GUS) dane o gruntach zdewastowanych i zdegradowanych wymagających rekultywacji i zagospodarowania dotyczą gruntów, które utraciły całkowicie wartości użytkowe (grunty zdewastowane) oraz gruntów, których wartość użytkowa zmalała (grunty zdegradowane) w wyniku pogorszenia się warunków przyrodniczych lub wskutek zmian środowiska oraz działalności przemysłowej, a także wadliwej działalności rolniczej.

W tej sytuacji publikowane dane źródłowe na temat skali i stopnia zanieczyszczenia gleb, a w tym powierzchni terenów przemysłowych, można traktować jedynie jako szacunkowe.

Należy określić metodę oznaczania terenów zdewastowanych i zdegradowanych w ewidencji gruntów i budynków. Konieczne jest zdecydowane podniesienie dokładności lokalizacyjnej oraz sprawne ujawnianie stanów faktycznych (rozpoczęcie procesu inwestycji, etap degradacji lub dewastacji terenu, rozpoczęcie rekultywacji, zakończenie rekultywacji) tych terenów przez organy Służby Geodezyjnej i Kartograficznej w ewidencji gruntów i budynków.

Na podstawie danych dotyczących użytkowania ziemi (mapa użytkowania ziemi CORINE²) można przyjąć, że w Polsce liczba obiektów, które wymagać będą pilnych działań naprawczych wynosi około kilku tysięcy.

Zakres programu

Biorąc pod uwagę realne możliwości finansowania, proponuje się ograniczenie działań rekultywacyjnych Programu do terenów, na których występuje największe zagrożenie

² Baza danych wykonana w ramach programu Coordination of Information on the Environment (Koordynacja Informacji o Środowisku) zainicjowanego w wyniku decyzji Rady Ministrów EWG z 27 czerwca 1985 r.

dla zdrowia ludzi i środowiska oraz gdzie ze względów społecznych – wysoki stopień bezrobocia (wynikający z zamykania lub restrukturyzacji przemysłu), problem zagospodarowania terenów poprzemysłowych tworzących duże obszary skupiska, odgrywa ważną rolę w polityce regionalnej. Rewitalizacja terenów poprzemysłowych jest dla tych regionów jednym z warunków pozyskiwania inwestycji i tworzenia nowych miejsc pracy.

W wyniku przyjęcia takiego założenia działaniami pilotażowymi objęte zostaną wybrane regiony, gdzie była największa koncentracja przemysłu, który w ciągu minionej dekady dotknęły przemiany strukturalne. Dotyczy to przede wszystkim:

- a) wybranych terenów pogórnich węgla kamiennego i rud metali oraz terenów pohnitnych i innych uciążliwych dla środowiska gałęzi przemysłu na obszarach Górnego i Dolnego Śląska (województwo śląskie, dolnośląskie i małopolskie),
- b) wybranych terenów poprzemysłowych w największych aglomeracjach miejskich – Warszawa, Łódź, Wrocław, Poznań, Kraków, Szczecin, Trójmiasto (aglomerację katowicką ujęto w punkcie a).

Wybór ten potwierdza również analiza danych przekazanych przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska i urzędy marszałkowskie do Ministra Środowiska, na podstawie której można stwierdzić, że największe obciążenie wieloczynnikową degradacją występuje na tych terenach.

Rewitalizacja zostanie przeprowadzona na wytypowanych obiektach pilotażowych. Przy wyborze projektów pilotażowych będzie brany pod uwagę stopień nasilenia tego zjawiska w skali kraju oraz opinia Marszałków Województw, Prezydentów Miast i Wojewódzkich Inspektorów Ochrony Środowiska.

Uzyskane doświadczenia i wyciągnięte wnioski zostaną wykorzystane podczas prowadzenia działań rewitalizacyjnych na szerszą skalę w kolejnych latach. Pozwoli to również na sprawdzenie słuszności i przydatności przyjętych zasad postępowania.

2. STRUKTURA ZARZĄDZANIA PROGRAMEM

Odpowiedzialnym oraz nadzorującym realizację Programu będzie Minister Środowiska.

Do Ministra Środowiska będzie należała koordynacja całości działań związanych z realizacją Programu, w tym m. in.:

- weryfikacja planu zadaniowego Programu,
- określenie kolejności prac zaplanowanych w Programie do realizacji na dany rok,
- opiniowanie rocznych planów rzeczowo-finansowych oraz sprawozdań z realizacji Programu,
- monitorowanie przebiegu prac objętych Programem,

- monitorowanie wydatkowania środków finansowych na realizację zadań Programu,
- wszechstronna pomoc merytoryczna i organizacyjna w realizacji zadań Programu.
- wnioskowanie o przydzielenie środków finansowych z budżetu państwa i NFOŚiGW na dany rok, poprzez zgłoszenie kwoty zaplanowanej w Programie, podczas prac nad projektem ustawy budżetowej oraz podczas sporządzania planów finansowych przez NFOŚiGW,
- pomoc i doradztwo dla potencjalnych beneficjentów - podczas przygotowywania wniosków o finansowanie przedsięwzięć rekultywacyjnych ze środków Unii Europejskiej,
- wyłonienie i zaproponowanie obiektów pilotażowych do rewitalizacji,
- wyłonienie wykonawców (w tym przeprowadzanie przetargów) na wykonanie zadań Programu w zakresie opracowania systemu zarządzania terenami przemysłowymi jak również w zakresie prac badawczo-rozwojowych i naukowych (jeżeli chodzi o zadania dotyczące realizacji pilotażowych projektów rewitalizacyjnych wykonawcy zostaną wyłonieni przez właściwe jednostki samorządu terytorialnego),
- wykonywanie innych zadań związanych z realizacją Programu.

3. OPIS ZADAŃ PROGRAMU

Konstrukcja zadaniowa Programu zakłada, że realizowane i wdrażane równolegle zadania z trzech obszarów będą się wzajemnie uzupełniały. Realizacja zadań, w trzech obszarach, w czasie trwania Programu będzie przebiegała z różnym nasileniem.

- I. Realizacja pilotażowych projektów rewitalizacyjnych.
- II. Opracowanie systemu zarządzania terenami przemysłowymi.
- III. Badania naukowe i prace rozwojowe oraz popularyzacja.

Dla poszczególnych obszarów Programu wyznaczono szereg zadań cząstkowych, których sukcesywna realizacja pozwoli na osiągnięcie oczekiwanego celu.

3.1. OBSZAR I – Realizacja pilotażowych projektów rewitalizacyjnych.

Działania pilotażowe

Realizacja zadań z tego obszaru pozwoli na przesłedzenie procedury formalno-prawnej od chwili zakwalifikowania danego obiektu przemysłowego jako terenu zdegradowanego przeznaczonego do rewitalizacji (tj. umieszczenia w rejestrze prowadzonym przez starostę) do przywrócenia mu, bądź nadania nowej, funkcji gospodarczej.

Na podstawie informacji przekazanych Ministrowi Środowiska przez marszałków województw i Główny Inspektorat Ochrony Środowiska zostaną wytypowane województwa, w których realizowane będą działania pilotażowe.

Obiekty przemysłowe do działań pilotażowych w wybranych województwach zostaną wskazane na podstawie wstępnych charakterystyk przekazanych Ministrowi Środowiska przez marszałków województw.

Przy wyborze obiektów zostaną wzięte pod uwagę zasady zawarte w „Założeniach Programu Rządowego dla terenów przemysłowych”. W związku z ograniczonymi możliwościami finansowania Programu działania pilotażowe dotyczyć będą wyłącznie terenów przemysłowych, nie zostaną nimi objęte tereny o funkcji wojskowej i rolnej.

Przedsięwzięcia pilotażowe będą realizowane w rozbiciu na następujące etapy:

1. Dla objętych Programem obiektów pilotażowych zostanie sporządzona dokładna (szczegółowa z punktu widzenia degradacji środowiskowej i technicznej) charakterystyka obiektów oraz studium wykonalności przedsięwzięcia.
2. Przeprowadzenie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych (m.in. opracowanie wniosków o finansowanie przedsięwzięcia).
3. Opracowana zostanie wewnętrzna procedura postępowania podczas przeprowadzania przetargów na wykonanie prac rewitalizacyjnych, zgodnie z którymi zostaną wyłonieni wykonawcy.
4. Przygotowane zostaną i przeprowadzone postępowania związane z wyłonieniem wykonawców na wykonanie prac rewitalizacyjnych.
5. Zostaną przygotowane projekty techniczne rekultywacji i zagospodarowania obiektów pilotażowych wraz z harmonogramem finansowym prac rewitalizacyjnych.
6. Zgodnie z przyjętymi projektami zostaną przeprowadzone prace rewitalizacyjne na wybranych obiektach.
7. Przygotowanie przez wykonawców sprawozdań z realizacji przebiegu działań rewitalizacyjnych, które posłużą do wyciągnięcia wniosków.

Liczba realizowanych projektów pilotażowych zależeć będzie od pozyskanych środków finansowych na ich realizację oraz jednostkowych kosztów każdego przedsięwzięcia. W pierwszej kolejności, planuje się wykonanie kilku takich projektów.

Opracowanie schematu formalno-prawnego według jakiego należy postępować w celu najefektywniejszego przeprowadzenia procesu rewitalizacji.

Na podstawie wniosków sformułowanych przez wykonawców projektów opracowana zostanie informacja dla pracowników urzędów powiatowych na temat optymalnej drogi formalno-prawnej służącej jak najefektywniejszemu przeprowadzeniu procesu rewitalizacji, w tym m.in. opracowania koncepcji rewitalizacji terenu przemysłowego, opracowania studium wykonalności, pozyskiwania środków finansowych.

3.2. OBSZAR II - Opracowanie systemu zarządzania terenami przemysłowymi.

Zgodnie z art. 110 ustawy Prawo ochrony środowiska, starosta winien prowadzić aktualizowany corocznie rejestr zawierający informację o terenach, na których stwierdzono przekroczenie standardów jakości gleby lub ziemi, z wyszczególnieniem obszarów, na których obowiązek rekultywacji obciąża starostę. Informacje dotyczące terenów wpisanych do tego rejestru na podstawie art. 30 ww. ustawy powinny być umieszczane w elektronicznych bazach danych, dostępnych za pośrednictwem publicznych sieci telekomunikacyjnych. Forma i sposób prowadzenia rejestru nie zostały szczegółowo określone w przepisach prawa.

Rejestry prowadzone obecnie przez starostów realizowane są wyłącznie w oparciu o kryterium zanieczyszczenia gruntów, dotyczą one zarówno obszarów przemysłowych jak i rolnych, dla których istnieje władający. Rejestr ten nie uwzględnia specyfiki obszaru przemysłowego i w związku z tym tylko w niewielkim stopniu będzie mógł być wykorzystany do zarządzania terenami przemysłowymi. Należy dodać, że z uwagi na brak środków finansowych rejestry te praktycznie nie są prowadzone przez starostów, lub są wykonywane w formie niezadowolającej.

Realizacja planowanych przedsięwzięć z tego obszaru zapewni zebranie i usystematyzowanie informacji na temat terenów zdegradowanych w jednolitym systemie dla całego kraju. Starosta posiadając dokładne informacje w tym zakresie, będzie mógł w sposób bardziej racjonalny zarządzać terenami zdegradowanymi. Zakłada się, że system zarządzania terenami przemysłowymi będzie zawierał informacje o planowaniu przestrzennym w gminie odnośnie obszarów które obszarów przeznaczonych do rewitalizacji.

Opracowanie, uruchomienie i prowadzenie systemu informacyjnego o terenach zdegradowanych

Biorąc pod uwagę potrzebę racjonalizacji kosztów i obowiązujące przepisy prawa proponuje się aby system informacyjny obejmował wszystkie tereny zdegradowane w Polsce, w tym także tereny o funkcji przemysłowej i tereny przemysłowe. Jedynie opracowanie kompleksowego systemu informacji o terenach zdegradowanych pozwoli na właściwe planowanie i realizację polityki w zakresie ochrony powierzchni ziemi.

Z uwagi na fakt, że nie są dostępne wiarygodne dane na temat powierzchni i stopnia degradacji powierzchni ziemi, a co za tym idzie można jedynie bardzo ogólnie szacować koszty rekultywacji terenów przemysłowych, koniecznym jest aby w I etapie realizacji „Programu Rządowego dla terenów przemysłowych” dokonać wstępnej inwentaryzacji terenów zdegradowanych, która obejmie cały kraj. W ramach tego zadania zostanie sporządzony raport krajowy o terenach zdegradowanych, w tym przemysłowych.

Dopiero w oparciu o te dane możliwym będzie podjęcie działań zmierzających do ustalenia priorytetów i kolejności realizacji zadań w zakresie rewitalizacji. Wyniki raportu pozwolą również na zweryfikowanie planowanych zadań Programu.

Ponadto planuje się opracowanie jednolitych kryteriów, które pozwolą staroście na ustalenie priorytetów i kolejności realizacji zadań w zakresie rewitalizacji na obszarze powiatu, które starosta powinien określić w powiatowym programie ochrony środowiska.

Właściwe opracowanie kryteriów wyboru obiektów przeznaczonych do rewitalizacji jest szczególnie ważne w związku z ograniczonymi zasobami finansowymi.

Uzyskane podczas wstępnej inwentaryzacji dane oraz określone kryteria posłużą do stworzenia podstaw elektronicznego systemu informacyjnego o terenach zdegradowanych w Polsce.

System ten zawierał będzie informacje o poszczególnych obiektach wraz z ich charakterystyką, która będzie uwzględniała m.in. lokalizację, powierzchnię, rodzaj i stopień degradacji, skalę zagrożenia dla zdrowia ludzi i środowiska, sposób użytkowania gruntu, rodzaj gleb, dane na temat władającego powierzchnią ziemi i ew. sprawców zanieczyszczenia, obecność odpadów poprzemysłowych, zdewastowanej infrastruktury technicznej (np. kanalizacja przemysłowa, oczyszczalnie etc.), zdewastowanych budynków i budynków o walorze zabytku technicznego, prowadzone na tym terenie działania rekultywacyjne. Zakłada się, że system będzie mógł być sukcesywnie zmieniany lub uzupełniany o dodatkowe informacje, wynikające np. z nowych przepisów w zakresie ochrony powierzchni ziemi.

Zjawiska degradacji powierzchni ziemi mają wymiar przestrzenny, w związku z czym powinny być dokumentowane (rejestrowane) i analizowane w sposób ilościowy za pomocą odpowiednich baz danych, modeli i algorytmów współdziałających z systemami informacji geograficznej (Geographic Information System – GIS). Wymaga to pilnego uruchomienia takich systemów dających jednocześnie możliwość aktualizacji danych poprzez wprowadzanie zmian zachodzących w środowisku, których kierunek ma istotne znaczenie dla podejmowania racjonalnych decyzji w tym zakresie.

W związku z powyższym system informacyjny o terenach zdegradowanych, zawierający informacje z poszczególnych powiatów, powinien być okresowo aktualizowany i mieć charakter przestrzenny. Zakłada się, że projektowany system zostanie oparty na jednym z istniejących systemów informacji przestrzennej. Podczas jego tworzenia zostanie wzięta pod uwagę potrzeba udostępniania danych zarówno zainteresowanym organom administracji, jednostkom naukowym i społeczeństwu oraz zintegrowania z systemem ewidencji gruntów i budynków.

Należy podkreślić, że niezbędne jest zapewnienie możliwości funkcjonowania systemu po zakończeniu „Programu Rządowego dla terenów poprzemysłowych” (w tym finansowania w kolejnych latach).

Szkolenia uczestników systemu zarządzania terenami poprzemysłowymi

Przewiduje się przeprowadzenie szkoleń dla pracowników urzędów powiatowych na temat opracowywanego systemu informacyjnego, w tym stosowania kryteriów wyboru terenów przeznaczonych do rekultywacji w pierwszej kolejności oraz upowszechnianie

i popularyzację wiedzy na temat gromadzenia, wymiany i udostępniania informacji o terenach zdegradowanych.

Wprowadzenie niezbędnych zmian prawnych

Przewiduje się rozważenie wprowadzenia następujących zmian prawnych:

- wydanie na podstawie art. 109 ust. 3 ustawy Prawo ochrony środowiska rozporządzenia w sprawie zakresu i sposobu prowadzenia badań jakości gleby i ziemi,
- dodanie do ustawy Prawo ochrony środowiska delegacji i wydanie rozporządzenia w sprawie szczegółowych zasad prowadzenia rejestru zawierającego informacje o terenach, na których stwierdzono przekroczenie standardów jakości gleby lub ziemi, o którym mowa w art. 110 ww. ustawy,
- uzupełnienie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 24 września 2002r. w sprawie określenia rodzajów przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko oraz szczegółowych kryteriów związanych z kwalifikowaniem przedsięwzięć do sporządzenia raportu o oddziaływaniu na środowisko (Dz. U. Nr 179, poz. 1490), o zapis mówiący, że przedsięwzięciami mogącymi znacząco oddziaływać na środowisko są również rozbiórki zakładów przemysłowych, likwidacje kopalń, rozbiórki budynków mieszkalnych dla budowy których wykorzystywane były materiały niebezpieczne (np. azbest), likwidacja mogilników oraz składowisk odpadów niebezpiecznych,
- wprowadzenie do stosownych aktów prawnych definicji projektu technicznego rekultywacji i zagospodarowania terenu oraz określenie zasad sporządzania i sposobu uzgadniania przedmiotowego projektu, wraz z uwzględnieniem możliwości egzekwowania tych przepisów i regulacji,
- stworzenie zachęt dla inwestorów, którzy zdecydują się nabyć teren zdegradowany i zagospodarować zrehabilitowany teren pod działalność gospodarczą.

3.3. OBSZAR III - Badania naukowe i prace rozwojowe oraz popularyzacja

W ramach tego obszaru zrealizowane zostaną badania naukowe i prace rozwojowe służące:

- opracowaniu podstaw merytorycznych sposobu prowadzenia badań jakości gleby i ziemi,
- analizie potrzeb i możliwości wprowadzenia zmian w obowiązujących przepisach prawnych sprzyjających rewitalizacji terenów zdegradowanych z uwzględnieniem Europejskiej Ramowej Strategii Ochrony Gleb, która będzie podstawą planowanej Dyrektywy Glebowej,
- opracowaniu podstaw merytorycznych do prowadzenia inwentaryzacji, utworzenia systemu informacyjnego o terenach zdegradowanych,
- opracowaniu podstaw merytorycznych wyznaczenia kryteriów, które pozwolą na ustalenie priorytetów i kolejności realizacji zadań w zakresie rewitalizacji,

- przeanalizowaniu możliwości wprowadzenia zachęt dla inwestorów, którzy zdecydują się nabyć teren zdegradowany i zagospodarować zrehabilitowany teren,
- ocenie efektywności stosowanych technik i technologii rekultywacji terenów zdegradowanych,
- opracowaniu wskaźników do szacowania kosztów prac rewitalizacyjnych.

Ponadto opracowane i wydane zostaną materiały informacyjne:

- na temat prowadzenia i obsługi systemu informacyjnego o terenach zdegradowanych dla pracowników urzędów powiatowych,
- dla właścicieli terenów zdegradowanych dotyczące właściwego wypełniania ich obowiązków w zakresie prowadzenia rekultywacji.

4. HARMONOGRAM ZADAŃ PROGRAMU

Harmonogram zadań programu uwzględniający terminy, koszty, źródła finansowania oraz jednostki odpowiedzialne za realizację poszczególnych zadań przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1. Harmonogram zadań Programu wraz z określeniem kosztów i źródeł finansowania.

Lp.	Zadanie	Okres realizacji	Koszt [tys. zł]	Źródło finansowania	Jednostka odpowiedzialna
OBSZAR I – Realizacja pilotażowych projektów rewitalizacyjnych					
1.	Wybór obiektów przeznaczonych do rewitalizacji jako projekty pilotażowe.	2004	w ramach działalności urzędów	w ramach działalności urzędów	Marszałkowie wybranych województw i właściwe jednostki samorządu terytorialnego we współpracy z Ministerstwem Środowiska
2.	Sporządzenie dokładnej charakterystyki obiektów oraz studium wykonalności projektów pilotażowych.	2004-2005	1 500	NFOŚiGW WFOŚiGW budżet jednostek samorządu terytorialnego	Marszałkowie wybranych województw i właściwe jednostki samorządu terytorialnego we współpracy z Ministerstwem Środowiska
3.	Przeprowadzenie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych (m.in. opracowanie wniosków o finansowanie przedsięwzięć).	2004-2005	w ramach działalności urzędów	w ramach działalności urzędów	Marszałkowie wybranych województw i właściwe jednostki samorządu terytorialnego we współpracy z Ministerstwem Środowiska
4.	Przygotowanie i przeprowadzenie postępowań związanych z wyłonieniem wykonawców na wykonanie prac rewitalizacyjnych.	2005	w ramach działalności urzędów	w ramach działalności urzędów	Marszałkowie wybranych województw i właściwe jednostki samorządu terytorialnego we współpracy z Ministerstwem Środowiska

Lp.	Zadanie		Okres realizacji	Koszt [tys. zł]	Źródło finansowania	Jednostka odpowiedzialna
5.	Realizacja projektów pilotażowych.	Przygotowanie projektów technicznych rekultywacji i zagospodarowania obiektów pilotażowych wraz z harmonogramem finansowym prac rewitalizacyjnych.	2005-2006	60 000 ³	NFOŚiGW WFOŚiGW budżet jednostek samorządu terytorialnego ew. środki UE ⁴	Marszałkowie wybranych województw i właściwe jednostki samorządu terytorialnego we współpracy z Ministerstwem Środowiska
		Przeprowadzenie prac rewitalizacyjnych na wybranych obiektach.	2005-2010			
		Przygotowanie przez wykonawców sprawozdań z realizacji przebiegu działań rewitalizacyjnych, które posłużą do wyciągnięcia wniosków.	2010			
6.	Opracowanie schematu formalno-prawnego według jakiego należy postępować w celu najefektywniejszego przeprowadzenia procesu rewitalizacji.		2010	20	NFOŚiGW	Ministerstwo Środowiska
Ogółem Obszar I			2004-2010	61 520		
Zadania z obszaru II – opracowanie systemu zarządzania terenami poprzemysłowymi						
7.	Opracowanie, uruchomienie i prowadzenie systemu informacyjnego o terenach zdegradowanych.	Przeprowadzenie wstępnej identyfikacji i inwentaryzacji terenów zdegradowanych.	2004-2005		NFOŚiGW budżet jednostek samorządu	Ministerstwo Środowiska we współpracy ze starostwami powiatowymi

³ Źródłem finansowania planowanej na realizację działań pilotażowych kwoty będzie NFOŚiGW. Natomiast planuje się również podjąć działania w celu pozyskania dodatkowych środków - pomocy z funduszy UE, budżetu jednostek samorządu terytorialnego i właściwych wojewódzkich funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej.

⁴ Możliwości pozyskania środków z Unii Europejskiej przedstawiono w rozdziale 5.

Lp.	Zadanie	Okres realizacji	Koszt [tys. zł]	Źródło finansowania	Jednostka odpowiedzialna	
	Opracowanie kryteriów wyboru przedsięwzięć priorytetowych przeznaczonych do rewitalizacji.	2004-2005		samorządu terytorialnego		
	Przygotowanie bazy informatycznej systemu informacyjnego o terenach zdegradowanych.	2004-2007				
	Weryfikacja danych uzyskanych na etapie inwentaryzacji wstępnej.	2006-2007				
	Uruchomienie systemu informacyjnego.	2007				
	Szkolenia uczestników systemu zarządzania terenami zdegradowanymi.	2007-2010				
	Prowadzenie i aktualizacje systemu informacyjnego.	2007-2010 ⁵				
	razem	2004-2010	1 600			
8.	Uruchomienie postępowania związanego z niezbędnymi zmianami prawa, w tym opracowanie niezbędnych ekspertyz.	Ocena zasadności proponowanych uregulowań prawnych z zakresu i sposobu prowadzenia badań jakości gleby i ziemi.	2005	40	NFOŚiGW	Ministerstwo Środowiska

⁵ Prowadzenie systemu informacyjnego o terenach zdegradowanych będzie kontynuowane po zakończeniu Programu.

Lp.	Zadanie	Okres realizacji	Koszt [tys. zł]	Źródło finansowania	Jednostka odpowiedzialna
	Przygotowanie podstaw merytorycznych do opracowania projektu rozporządzenia w sprawie szczegółowych zasad prowadzenia rejestru o terenach zdegradowanych.	2007-2008	40		
	Nowelizacja rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 24 września 2002r. w sprawie określenia rodzajów przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko... (Dz. U. Nr 179, poz. 1490).		w ramach działalności urzędu		
	Opracowanie podstaw merytorycznych określających zasady, zakres oraz sposób sporządzania projektu technicznego rekultywacji oraz formę egzekwowania zawartych w nim zapisów.	2005-2006	80		
	Stworzenie systemu mechanizmów skłaniających inwestorów do nabywania, rekultywacji i zagospodarowania terenu pod działalność gospodarczą.	2007-2008	w ramach działalności urzędu		Ministerstwo Finansów we współpracy z Ministerstwem Środowiska
	razem	2005-2008	160		-

Lp.	Zadanie	Okres realizacji	Koszt [tys. zł]	Źródło finansowania	Jednostka odpowiedzialna
Ogółem obszar II		2004-2010	1 760		
Zadania z obszaru III – badania naukowe i prace rozwojowe oraz popularyzacja					
9.	Analiza potrzeb i możliwości wprowadzenia zmian w obowiązujących przepisach prawnych sprzyjających rewitalizacji terenów zdegradowanych z uwzględnieniem Europejskiej Ramowej Strategii Ochrony Gleb.	2004-2005	80	NFOŚiGW	Ministerstwo Środowiska
10.	Opracowanie podstaw merytorycznych wyznaczenia kryteriów, które pozwolą staroście na ustalenie priorytetów i kolejności realizacji zadań w zakresie rewitalizacji na obszarze powiatu.	2004-2005	80	NFOŚiGW	Ministerstwo Środowiska
11.	Opracowanie wskaźników do szacowania kosztów prac rewitalizacyjnych.	2005-2006	100	NFOŚiGW	Ministerstwo Środowiska we współpracy z NFOŚiGW
12.	Ocena efektywności stosowanych technik i technologii rekultywacji terenów zdegradowanych.	2006-2007	80	NFOŚiGW	Ministerstwo Środowiska
13.	Opracowanie i wydanie wytycznych dla właścicieli terenów zdegradowanych dotyczące właściwego wypełniania ich obowiązków w zakresie prowadzenia rekultywacji.	2008	20	NFOŚiGW	Ministerstwo Środowiska
14.	Opracowanie i wydanie wytycznych na temat prowadzenia i obsługi systemu informacyjnego o terenach zdegradowanych dla pracowników urzędów powiatowych.	2009	20	NFOŚiGW	Ministerstwo Środowiska
Ogółem obszar III		2004-2009	380		
Ogółem wszystkie zadania programu		2004-2010	63 660		

Objaśnienia:

NFOŚiGW – Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, WFOŚiGW - Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, środki UE – Środki pomocowe Unii Europejskiej tj. Fundusz Spójności i Fundusze Strukturalne

5. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU

5.1. PRZEWIDYWANE NAKŁADY NA REALIZACJĘ ZADAŃ PROGRAMU

Szacuje się, że łączne nakłady na zadania programu wyniosą 63 660 tys. zł, kwotę tej wysokości zakłada się sfinansować z trzech źródeł, tj. budżetu państwa, funduszy ochrony środowiska, funduszy Unii Europejskiej. Przewiduje się, że planowane nakłady na realizację zadań Programu będą wydatkowane nierównomiernie w poszczególnych latach.

5.2. ANALIZA MOŻLIWOŚCI POZYSKANIA ŚRODKÓW FINANSOWYCH NA REALIZACJĘ ZADAŃ PROGRAMU

Budżet państwa

Budżet państwa uwzględniony został jako źródło finansowania zadań Programu z obszaru I - Realizacja pilotażowych projektów rewitalizacyjnych oraz obszaru II - Opracowanie systemu zarządzania terenami zdegradowanymi. Jeżeli chodzi o obszar I, chodzi tu głównie o środki znajdujące się w dyspozycji samorządu terytorialnego. Ocenia się, że po opracowaniu systemu zarządzania terenami zdegradowanymi będzie istniała potrzeba nieznacznego zwiększenia wydatków Ministerstwa Środowiska na uruchomienie i obsługę tego systemu. Wydatki na realizację tego zadania będą pokrywane ze środków Ministra Środowiska. Wszystkie inne zadania administracyjne będą wykonywane w ramach normalnej działalności urzędu.

Z uwagi na bardzo trudną sytuację finansów publicznych oraz konieczność ograniczenia wydatków finansowych z budżetu państwa, zgodnie z programem Pana Jerzego Hausnera, Wiceprezesa Rady Ministrów pt. „Program uporządkowania i ograniczenia wydatków publicznych”, obciążenie budżetu państwa ograniczono do niezbędnego minimum.

W przypadku nie zapewnienia odpowiednich środków na realizację Programu, jego zadania będą musiały być ograniczone proporcjonalnie do wielkości otrzymanych środków. Sytuacja ta może wpłynąć na nie osiągnięcie celów w wyznaczonym terminie. W tej sytuacji niniejszy program będzie mógł być realizowany dopiero w przypadku poprawy sytuacji finansów publicznych lub w przypadku sfinansowania kosztów jego realizacji ze środków innych niż budżetowe.

Jeżeli w ustawie budżetowej na dany rok zostaną przyznane środki, zgodnie z zatwierdzonym układem wykonawczym do ustawy budżetowej oraz harmonogramem rzeczowo-finansowym realizacji zadań po otrzymaniu środków budżetowych będą przekazywane do wykonawców zgodnie z obowiązującymi regulacjami prawnymi, tj. ustawą z dnia 29 stycznia 2004 r. – Prawo zamówień publicznych (Dz. U. Nr 19, poz. 177).

Fundusze ochrony środowiska

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej i wojewódzkie fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej będą głównym źródłem finansowania wszystkich trzech obszarów Programu. Po przyjęciu przez Radę Ministrów Programu Rządowego dla terenów poprzemysłowych Minister Środowiska zwróci się do Narodowego Funduszu z prośbą o wpisanie zadań objętych programem na listę priorytetów do finansowania. Planowane w Programie środki z NFOŚiGW na realizację zadań będą rezerwowane przez komórkę odpowiedzialną za realizację zadań programu podczas określania potrzeb resortu środowiska, które powinny być uwzględniane w planie finansowym NFOŚiGW na kolejny rok.

W zamian za pomoc przyznaną na realizację przedsięwzięć rewitalizacyjnych w ramach programu NFOŚiGW może w umowach zastrzec sobie prawo partycypowania w zyskach ze sprzedaży zrewitalizowanych terenów.

Zakłada się, że właściwe dla danego terenu wojewódzkie fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej będą wspomagać przedsięwzięcia realizowane w obszarze II – Realizacja pilotażowych projektów rewitalizacyjnych. Po wytypowaniu obiektów pilotażowych Minister Środowiska zwróci się do zarządów wojewódzkich funduszy o objęcie priorytetem zadań realizowanych w ramach Programu.

Fundusze Unii Europejskiej

Zakłada się podjęcie działań w celu uzyskania środków z funduszy Unii Europejskiej na realizację zadań obszaru I – Realizacja pilotażowych projektów rewitalizacyjnych. Należy jednak podkreślić, że projekt musi spełniać określone kryteria wyboru projektu, musi być wyjaśniona kwestia własności gruntu, aby został zakwalifikowany jako mogący uzyskać dofinansowanie ze środków funduszy Unii Europejskiej.

Na lata 2004-2006 są określone dwa źródła pozyskiwania środków z Unii Europejskiej, które mogą służyć realizacji zadań z zakresu rewitalizacji terenów zdegradowanych:

- Fundusz Spójności, koordynowany na terenie kraju przez Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej,
- fundusze strukturalne (regionalne), koordynowane przez marszałków województw.

Fundusz Spójności na lata 2004-2006

Fundusz ten przeznaczony jest między innymi (w niewielkim stopniu) na inwestycje związane z rekultywacją terenów zdegradowanych. Gospodarka odpadami i ochrona powierzchni ziemi w ramach której przewidziana jest realizacja projektów dotyczących rekultywacji, są priorytetami zamieszczonymi w Strategii wykorzystania Funduszu Spójności na lata 2004-2006.

Na liście projektów zatwierdzonych przez Ministra Środowiska do przygotowania aplikacji o dofinansowanie z Funduszu Spójności na 2004 r., nie znajdują się projekty dotyczące

rekultywacji, ponieważ dotychczas nie były one rozpatrywane przez Komitet Sterujący ds. Funduszu Spójności. W najbliższym czasie przewidywane jest poświęcenie jednego z posiedzeń Komitetu Sterującego tej tematyce.

Odbiorcami pomocy są jednostki samorządu terytorialnego, związki gmin lub inne podmioty publiczne, w tym przedsiębiorstwa komunalne.

Fundusze Strukturalne na lata 2004-2006

Jednym z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej jest Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego. Pomoc w ramach tego funduszu zaprogramowano w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego (2004-2006).

W ramach tego Programu obszary przemysłowe mogą otrzymać wsparcie w ramach działania 3.3, pt. Zdegradowane obszary miejskie, przemysłowe, powojkowe. Celem tego działania jest rozwój nowych funkcji zdegradowanych obszarów miejskich, przemysłowych i powojkowych oraz przywrócenie utraconych funkcji społeczno-gospodarczych zdegradowanych obiektów i obszarów. Projekty realizowane w ramach tego działania będą wynikały ze zintegrowanych programów rewitalizacji terenów miejskich/przemysłowych/powojkowych. Działanie to jest komplementarne w stosunku do działania 3.2 Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego. Obszary podlegające procesom restrukturyzacji, których celem jest społeczna i gospodarcza odnowa będą identyfikowane na podstawie następujących kryteriów: wysoki poziom bezrobocia, wysoki udział zatrudnionych w przemyśle w stosunku do zatrudnionych oraz znaczący spadek zatrudnienia w przemyśle w ostatnich latach.

Beneficjentami końcowymi będą głównie samorządy gminne, wojewódzkie oraz powiatowe, a także działające w porozumieniu z nimi inne podmioty.

W Ministerstwie Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej aktualnie istnieje i jest uzupełniany Internetowy System Ewidencji Kart Projektów, zgłoszonych o finansowanie z tego Funduszu, przekazywanych przez Marszałków Województw. Tworzona baza danych pełni rolę informacyjną.

W związku z przyjęciem „Programu rządowego dla terenów przemysłowych” powinno się podjąć działania zmierzające do wykreowania nowych linii finansowych w ramach funduszy Unii Europejskiej po roku 2006, w większym zakresie uwzględniających problematykę terenów zdegradowanych.